

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351:796]-027.21

DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2022.1/01>**Гоцул І.Є.**

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДЖЕРЕЛА ДОСЛІДЖЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті запропоновано авторський підхід до розгляду джерел дослідження публічної політики в галузі фізичної культури і спорту. Відзначено міждисциплінарну природу і сутність сфери фізичної культури і спорту та брак комплексної окремої розробки щодо джерел її дослідження.

Розглянуто п'ять груп джерел дослідження публічної політики в галузі фізичної культури і спорту: 1) монографії, результати дисертаційних досліджень, публікації у фахових виданнях, в науці державного управління, а також енциклопедії, словники тощо; 2) джерела наукового характеру з інших наук; 3) документи нормативно-правового характеру, а також вебсайти, інтернет-платформи офіційних інституцій, що функціонують в галузі фізичної культури і спорту (вітчизняні та зарубіжні); 4) результати соціологічних досліджень про фізичну культуру та спорт, новини, аналітичні довідки, статистичні дані; 5) класичні філософські праці, праці письменників і поетів про спорт, продукти спортивної журналістики, продукти кіноіндустрії, автобіографії спортсменів тощо.

Визначено, що джерельна база є досить розгалуженою, однак саме комплексне охоплення різних джерел підвищує рівень об'єктивності дослідження та попереджає ймовірність невдач в реалізації побудованих політик щодо формування та реалізації публічної політики в галузі фізичної культури та спорту в Україні. Імперативом для об'єктивності досліджень джерел, що розглядаються, визначено наявність у дослідника критичного мислення, медіаграмотності, вміння здійснювати глибокий аналіз проблем.

Рекомендовано звернути увагу на необхідність окремої розробки методичних матеріалів з метою систематизації та впорядкування джерел дослідження публічної політики в галузі фізичної культури та спорту за різними категоріями для забезпечення високого рівня подальших наукових робіт в науці державного управління.

Ключові слова: джерела дослідження, фізична культура та спорт, публічна політика, державна політика, галузь фізичної культури і спорту.

Постановка проблеми. Міждисциплінарна природа і сутність сфери фізичної культури і спорту (далі – ФКС) змусила значну кількість сучасних зарубіжних і вітчизняних учених звернути увагу на її багатоаспектне й різнобічне вивчення [1, с. 37]. Це підтверджується, зокрема, тим, що останнім часом частіше вітчизняні молоді вчені захищають наукові кваліфікаційні роботи з цієї тематики в таких галузях знань (адміністративне право та процес, фінансове право, інформаційне право, конституційне право, муніципальне право, педагогіка вищої школи тощо). Крім того, навіть зарубіжні науковці (наприклад, [2]) підкреслюють цей факт, адже більшість робіт, що

опубліковані в Міжнародному журналі спортивних політик та політики (*the International Journal of Sport Policy and Politics*), здійснена соціологами, істориками, експертами з менеджменту та туризму, а також тими, кого загалом називають ученими «досліджень спорту». Це викликає прагнення здійснити теоретичний внесок в галузь знань публічного управління та адміністрування щодо висвітлення джерел дослідження публічної політики в галузі ФКС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика дослідження політики в галузі ФКС викликала науковий інтерес в науці державного управління. у такому контексті відзначимо

роботи С. Вавренюка (щодо механізмів державного управління розвитком ФКС у закладах вищої освіти), І. Гасюка (щодо механізмів державного управління ФКС в Україні), С. Домбровської, О. Мельниченка, В. Палюха (щодо державного регулювання розвитку галузі ФКС). Особливості розвитку галузі ФКС також є предметом дослідження науковців інших галузей. Багато науковців у різних галузях знань досліджує різноманітні джерела з питань публічної політики в галузі ФКС – нормативно-правові акти, дисертаційні роботи, навчальні програми тощо. Водночас відзначимо тенденцію звернення недостатньої уваги до комплексного підходу до розгляду різноманітних джерел дослідження публічної політики в галузі ФКС.

Аналізуючи роботи науковців в різних галузях знань, що досліджують різноманітні джерела, та не заперечуючи висвітлення ними суттєво важливих аспектів функціонування та розвитку публічної політики галузі ФКС, ще раз підкреслимо, що бракує комплексної окремої розробки щодо джерел її дослідження.

Постановка завдання. Таким чином, головним завданням статті є комплексне висвітлення наявних джерел дослідження публічної політики в галузі ФКС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно зі Стратегією розвитку спорту в Україні до 2028 року [7] в Україні наявна низка проблем за напрямками публічної політики в галузі ФКС. До цих проблем, зокрема, відносять недосконалу систему взаємовідносин між державою та іншими суб'єктами публічної політики в сфері ФКС, відсутність належних умов для розвитку спорту вищих досягнень, невідповідність стану цифровізації сфери вітчизняного спорту і фізичної культури сучасним тенденціям розвитку спорту у світі та неможливість виконання актуальних завдань існуючими методами без використання інформаційних технологій тощо.

Причинами виникнення таких проблем вважаються, окрім інших, такі: наявність складних бюрократичних процедур, застарілих методів та інструментів управління сферою ФКС; відсутність технологій щодо впровадження інновацій в публічній політиці в галузі ФКС; неврегульованість на законодавчому рівні механізму здійснення контролю за кваліфікацією кадрів у сфері ФКС; недостатню кількість інформаційно-соціальних кампаній, спрямованих на популяризацію спорту; недосконалу систему розподілу коштів державного бюджету (зокрема, у спорті вищих

досягнень); недостатню кількість об'єктів спортивної інфраструктури та відсутність ефективної системи управління нею тощо.

Усе це призвело до того, що нині згідно з дослідженнями значна частина населення України веде нездоровий спосіб життя, механізми саморозвитку спорту не функціонують належним чином, наша країна посідає одне з найвищих місць у світі за вживанням допінгу (за оцінками експертів Всесвітнього антидопінгового агентства). Отже, вочевидь, існуюча модель розвитку спорту в Україні не сприяє його розвитку і потребує змін, а правильна організація спорту за сучасними стандартами «допоможе державі використовувати спорт як унікальний інститут оздоровлення нації і модель соціальних відносин відкритого суспільства успішних і щасливих людей» [6, с. 5]. Однак процес вирішення наявних проблем та впровадження й реалізації змін, яких потребує наша країна, непродуманими шляхами та без конкретно обґрунтованих рішень може призвести до ще більш критичних наслідків. Неможливо будувати будь-які відповідні шляхи реформування без глибокого й чіткого аналізу наявних джерел дослідження публічної політики в галузі ФКС, що дає змогу вибудувати єдине спільне бачення про неї.

Під джерелами дослідження публічної політики в галузі ФКС розглядаються пам'ятки, документи, наукові розробки та інші ресурси, які надають інформацію щодо будь-якого етапу циклу публічної політики в галузі ФКС і слугують інструментом, присвяченим пошуку інформації для подальшого створення знань та побудови досліджень.

Серед джерел наукового характеру слід звернути увагу на *монографії, результати дисертаційних досліджень, публікації у фахових виданнях в науці державного управління, а також енциклопедії, словники тощо*. Як зазначено вище, бракує достатньої кількості відповідних робіт саме з теми публічної політики в галузі ФКС. Водночас досить потужно були висвітлені окремі аспекти цієї теми. Наприклад, в монографії С. Домбровської, С. Вавренюка, В. Палюха [3] визначено значимість державного регулювання фізичної культури й спорту для досягнення цілей соціальної політики, що сформульовано в цілій серії програмних документів державного рівня. Водночас учені наголошують на надзвичайній актуальності саме наукового обґрунтування *економічних і правових* механізмів розвитку державного регулювання фізичної культури й спорту, дослідження класичних праць з теорії державного регулювання розвитку сус-

пільних відносин у цілому й фізичної культури й спорту зокрема. Варто погодитись із думкою, що дослідження таких джерел може сприяти і науковому обґрунтуванню теоретичних засад відповідної публічної політики. Значна увага питанням державного управління фізичною культурою та спортом, його функціям та структурі приділяється у працях М. Дудчука. Окремо слід виділити дослідження І. Гасюка [4], викладені у його докторській дисертації та чисельних публікаціях, присвячених перспективам державного управління фізичною культурою та спортом, галузевим програмам розвитку ФКС, організаційно-правовим основам розвитку цієї сфери, оцінюванню ефективності державного управління та підготовці фахівців-управлінців у сфері ФКС. Дефіцит комплексних досліджень щодо державного регулювання розвитку ФКС компенсується *публікаціями у фахових виданнях* таких науковців, як: М. Калина, В. Кононович, К. Кудлата, І. Рибчич та ін.

Важливими для дослідження публічної політики в галузі ФКС також є *джерела наукового характеру з інших галузей знань*, яких, слід підкреслити, дійсно кількісно більше. Наприклад, дисертація А. Палюха на тему «Конституційно-правові засади державної політики у сфері ФКС», поданій на здобуття ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право, муніципальне право, є першою вітчизняною роботою з конституційного права, в якій ґрунтовно на теоретичному рівні проаналізовано конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а також визначено перспективи удосконалення правової основи й правозастосовної практики у даній сфері. Водночас робота містить цілий розділ, що присвячений теоретико-історичним та методологічним основам дослідження сфери ФКС та розкриває питання історіографії дослідження *державної політики у сфері ФКС*, генезу формування конституційно-правових засад цієї політики та її поняттєво-категорійний апарат. Крім того, робота містить аналіз системи суб'єктів формування і реалізації державної політики в сфері ФКС в Україні. Ідеться про роль центральних, місцевих органів публічної влади та діяльність громадських організацій в цій сфері. Отже, демонструється, що базис для подальших наукових звершень формується в процесі огляду та аналізу джерел наукового характеру, що належать до різних галузей знань. З огляду на багатоаспектну природу публічної політики (тим паче, в галузі ФКС) невірним є нехтування доробками вчених інших наук, крім науки державного управління.

Окреме місце за значимістю серед інструментів для пошуку та генерування нових знань в галузі ФКС посідають *документи нормативно-правового характеру, а також вебсайти, інтернет-платформи офіційних інституцій, що функціонують в галузі ФКС*. Для правового забезпечення практичної реалізації політики ФКС проведено значну роботу щодо створення законодавчо-нормативної бази. Її складають Конституція України, закони України, міжнародні договори, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України, а також відомчі нормативно-правові акти, що регулюють відносини у сфері ФКС. Значним блоком джерел тут можна виокремити ті, які стосуються спортивного права як міжгалузевого інституту права, що складається з норм та інститутів права, пов'язаних з різними фундаментальними галузями права, що об'єднані спеціальними правовими конструкціями та особливим суб'єктом й об'єктом правовідносин задля регулювання відносин [3, с. 191]. До них відносять нормативно-правові акти, нормативно-правові договори, правові прецеденти, правові звичаї.

Водночас звернемо увагу на Національну доктрину розвитку ФКС (2004 р.), яка, до речі, визначає Доктрину як систему «концептуальних ідей і поглядів на роль, організаційну структуру та завдання ФКС в Україні *на період до 2016 року* з урахуванням стратегії розвитку держави та світового досвіду» [5]. Вона є чинною досі. Також базовим є Закон «Про фізичну культуру і спорт». Відносини у досліджуваній галузі регламентуються окремими і більш спеціалізованими актами вищої юридичної сили, покликаними упорядкувати якийсь один сектор/напрямок цієї галузі, вирішити одну чи декілька її проблем. До таких належить Закон «Про підтримку олімпійського, параолімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», Закон «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань», Закон «Про антидопінговий контроль у спорті» тощо. Нині особливу роль як джерело дослідження публічної політики в галузі ФКС в Україні відіграє Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року [7], що затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2020 р. № 1089, та проект Стратегії розвитку спорту та фізичної активності до 2032 року, що розроблявся та був представлений Міністерством культури, молоді та спорту України у 2019 році [6]. Саме в цих документах сконцентрована увага на реальному сучасному стані справ у галузі ФКС та у реалізації відповідної публічної

політики; на існуючих проблемах та їх причинах і наслідках для держави в цілому та для окремого громадянина зокрема; на стратегічних цілях.

Що стосується міжнародних актів, то сучасні спортивні відносини опосередковуються як нормами міжнародних документів загального характеру, так і спеціальними, присвяченими безпосередньо міжнародному спортивному руху. Основу регулювання міжнародних відносин, що виникають у зв'язку зі спортивною діяльністю, становлять норми загального міжнародного права, включаючи загальновизнані принципи і норми міжнародного права і міжнародні договори загального характеру. Що стосується загальновизнаних принципів і норм міжнародного права, то вони містяться у статуті Організації Об'єднаних Націй, деклараціях і резолюціях Генеральної Асамблеї ООН, документах інших міжнародних організацій з найбільш загальних і глобальних питань міжнародного правопорядку, багатосторонніх договорах (конвенціях), рішеннях Міжнародного суду.

Питання ФКС знаходять також часткове вирішення у межах спеціалізованих міжнародних актів неспортивного спрямування. Так, у Конвенції про права осіб з інвалідністю, ратифікованій 16.12.2009 р., передбачене виконання державами-учасницями низки вимог для надання особам з інвалідністю можливості брати участь нарівні з іншими у проведенні дозвілля та відпочинку й у спортивних подіях.

Окрім загальних та спеціалізованих неспортивних міжнародних актів, підґрунтя дослідження створюють і спеціалізовані міжнародні договори спортивного характеру – Міжнародна конвенція ООН проти апартеїду у спорті (ратифікована 08.05.1987 р.), Антидопінгова конвенція Ради Європи (ратифікована 15.03.2001 р.), Міжнародна конвенція ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом у спорті (ратифікована 03.08.2006 р.), Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями (ратифікована 16.11.2016 р.) тощо.

Таким чином, для дослідження публічної політики в галузі ФКС джерела нормативно-правового характеру не можуть бути обмежені, з одного боку, лише тими, що є вітчизняними та прописаними на національному рівні, а з іншого боку, лише тими, що стосуються безпосередньо лише сфери ФКС. Разом з цим зазначимо, що аналіз системи національного законодавства в галузі спорту дає підстави констатувати, що на даний момент вона є досить громіздкою, розгалуженою та недостатньо ефективною.

Проте окремо варто досліджувати такі джерела, як результати *соціологічних досліджень* про

ФКС, новини, *аналітичні довідки, статистичні дані*, оскільки вони дають уявлення не лише про сучасний стан справ в сфері, а й дозволяють відслідковувати динаміку її розвитку, здійснювати оцінку та моніторинг політик, що реалізуються, ставлення суб'єктів та об'єктів вироблення публічної політики в галузі ФКС до політик, що формуються чи реалізуються, а також отримувати дані для побудови ефективних та дієвих *доказових* політик в галузі ФКС.

До п'ятого, на нашу думку, значного блоку джерел пропонуємо віднести *класичні філософські праці, праці письменників і поетів про спорт, продукти спортивної журналістики, продукти кіноіндустрії, автобіографії спортсменів* тощо. По-перше, саме ці джерела дозволяють крокувати з часом і бути в курсі подій в досліджуваній тематичі. По-друге, часто лакуни в розумінні тих чи інших політик під час їх розробки чи реалізації саме в досліджуваній галузі можуть бути заповнені за рахунок отримання знань саме з таких джерел. Яскравим прикладом, що демонструє це, на наш погляд, є гучний документальний фільм 2017 року Б. Фогеля «Ікар», випущений в прокат американською телекомпанією «Netflix», події якого відбуваються на тлі міжнародного скандалу (розслідування Всесвітнього антидопінгового агентства щодо державної програми допінгу в Росії), викликаного відомостями про масове зловживання допінгом в російському спорті та існування в цій країні державної цільової програми сприяння застосуванню допінгу, що Росія офіційно досі не визнає. Водночас наголосимо на тому, що імперативом для об'єктивності досліджень джерел такого типу є наявність у дослідника критичного мислення, медіаграмотності, вміння здійснювати глибокий аналіз проблем.

Висновки. Таким чином, враховуючи багатоаспектність публічної політики та ФКС і багатоаспектність публічної політики в галузі ФКС як предметів дослідження в науці державного управління, слід констатувати, що джерельна база є досить розгалуженою. Однак комплексне охоплення різних джерел підвищує рівень об'єктивності дослідження та попереджає ймовірність «провалів» в реалізації побудованих політик щодо формування та реалізації публічної політики в галузі ФКС.

Варто розробити окремо методичні матеріали з метою систематизації та впорядкування джерел дослідження публічної політики в галузі ФКС за різними категоріями для забезпечення високого рівня подальших наукових робіт в науці державного управління.

Список літератури:

1. Гасюк І.Л. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні : автореф. дис. ... д.держ.упр. : 25.00.02. Київ, 2013. 42 с.
2. Державне регулювання фізичної культури та спорту в Україні : монографія. С.М. Домбровська, С.А. Вавренюк, В.В. Палюх та ін. НУЦЗУ, 2020. 313 с.
3. Дубінська З.П. Особливості регулювання правовідносин у сфері спорту в Україні: теоретико-правовий підхід : дис. ... д-ра філос. Львів, 2021. 220 с.
4. Палюх А. Я. Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту : дис. ... д-ра юр. наук : 12.00.02. Київ, 2021. 449 с.
5. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту : Указ Президента України від 28 вересня 2004 р. № 1148/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004> (дата звернення: 23.07.2021 р.).
6. Стратегія розвитку спорту та фізичної активності до 2032 року. Проект. URL: <https://drive.google.com/file/d/1TJ4JDgLSvQAFN8yC9CUoMMxFUmzTn1l-/view?fbclid=IwAR1FXVVOM7VeerPfpA1qjpWaY1-xBZPh2QuIdiO2OQtGs8A4fpXILr4fKFon>.
7. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-2020-%D0%BF#Text>.
8. Jonathan Grix, Iain Lindsey, Veerle De Bosscher & Daniel Bloyce (2018) Theory and methods in sport policy and politics research, *International Journal of Sport Policy and Politics*, 10:4, 615-620, DOI: 10.1080/19406940.2018.1537217.

Hotsul I.I. SOURCES OF PUBLIC POLICY RESEARCH IN THE FIELD OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS

The authors approach to the consideration of sources of research of public policy in the field of physical culture and sports is offered in the article. The interdisciplinary nature and essence of the sphere of physical culture and sports and the lack of comprehensive separate development of the sources of its research are noted.

Five groups of sources of research of public policy in the field of physical culture and sports are considered: 1) monographs, results of dissertation researches, publications in professional editions, in the science of public administration, and also encyclopedias, dictionaries, etc. ; 2) sources of a scientific nature from other sciences; 3) normative and legal documents, as well as websites, Internet platforms of official institutions operating in the field of physical culture and sports (domestic and foreign); 4) the results of sociological research on physical culture and sports, news, analytical reports, statistics, 5) classical philosophical works, works of writers and poets about sports, sports journalism products, film industry products, autobiographies of athletes, etc.

It is determined that the source base is quite extensive, and the comprehensive coverage of various sources, at least, increases the level of objectivity of the study and prevents the possibility of failures in the implementation of policies for the formation and implementation of public policy in physical culture and sports in Ukraine. The imperative for the objectivity of research of the sources under consideration is the presence of the researchers critical thinking, media literacy, ability to carry out an in-depth analysis of problems.

It is recommended to separately develop methodological materials to systematize and organize the sources of public policy research in the field of physical culture and sports in different categories to ensure a high level of further research in the science of public administration.

Key words: *research sources, physical culture and sports, public policy, public policy, the field of physical culture and sports.*